

Ηθική. Περιοδικό φιλοσοφίας

Αρ. 6 (2008)

Το Πανοπτικόν του Bentham και οι φύλακες του Πλάτωνος

Νίκος Σμυρνάκης

doi: [10.12681/ethiki.22711](https://doi.org/10.12681/ethiki.22711)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σμυρνάκης Ν. (2020). Το Πανοπτικόν του Bentham και οι φύλακες του Πλάτωνος. *Ηθική. Περιοδικό φιλοσοφίας*, (6), 68–69. <https://doi.org/10.12681/ethiki.22711>

Πλατωνικοί και Πληθωνικοί Φύλακες

Θεόδωρος Τσούχλος

Ο Πλάτων και ο Πλήθων έζησαν σε δύο εντελώς διαφορετικές εποχές. Ο πρώτος, ο μέγιστος πολιτικός φιλόσοφος της αρχαιότητας, έδρασε κατά το πρώτο ήμισυ του 4^{ου} π.Χ. αιώνα, περίοδο προϊούσας παρακμής της πόλεως των Αθηνών. Ο δεύτερος που θεωρούσε τον Πλάτωνα ως τον άμεσο πνευματικό του διδάσκαλο είναι ο σημαντικότερος εκφραστής του νεοπλατωνισμού κατά τον Μεσαίωνα. Η φιλοσοφική και πολιτική του δράση κατά την πρώτη πεντηκονταετία του 15^{ου} αιώνα συμπίπτει με την ύστατη προσπάθεια σωτηρίας του ιστορικά παρακμασμένου Βυζαντίου.

Το Πανοπτικόν του Bentham και οι Φύλακες του Πλάτωνος

Νίκος Σμυρνάκης

Ο Bentham παρουσιάζει το Πανοπτικόν ως την καλύτερη επιβολή πεινής. Η εργαστηριακή πλευρά αυτού του συστήματος, αναδεικνύει την ωφέλεια του για το κοινωνικό σύνολο. Όμως το σύστημα αυτό απαξιώνει το άτομο, το καταδυναστεύει, χωρίς να μπορεί ο ωφελιμισμός να δικαιολογήσει αυτή την απαξίωση. Η απάνθρωπη μεταχείριση των κρατουμένων έρχεται σε αντίθεση με την πεποίθηση των ωφελιμιστών ότι κάθε άτομο έχει αξία, όχι μόνο ως μέρος ενός συνόλου αλλά και σαν ξεχωριστή μονάδα. Η αξία του ατόμου ως άτομο, ως ένα και όχι παραπάνω από ένα, που πρεσβεύουν οι ωφελιμιστές, έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της μέγιστης ωφέλειας, αφήνοντας έκθετο τον Bentham. Η διαφορετική θεώρηση της ωφέλειας και του αγαθού από τον Πλάτωνα, δικαιολογεί τη θυσία μιας ορισμένης ομάδας ανθρώπων. Η αξία που δίνει ο Πλάτων στο άτομο, μόνο ως μέλος ενός συνόλου και όχι ως ξεχωριστή μονάδα, ο στόχος σε κάτι ανώτερο από την ανθρώπινη φύση, η αδιαφορία για το σώ-

μα και το ενδιαφέρον για την ενάρετη ψυχή, αν και με ανθρωπιστικούς κανόνες, φαίνεται απάνθρωπο, δεν εκθέτει τον Πλάτωνα και τον παρουσιάζει πιστό στη θεωρία του μέχρι τέλους. Η σύγκρουση της ατομικής και της κοινωνικής σφαίρας, μέσα στην ίδια τη θεωρία του ωφελιμισμού, είναι εκείνο που δυσκολεύει την δικαιολόγηση από μέρους του Bentham, της θυσίας του μέρους για χάρη του όλου.

Στόχος και των δύο ήταν μια ριζικότερη πολιτική, κοινωνική και οικονομική μεταρρύθμιση, που θα αναμόρφωνε την υπάρχουσα τραγική πραγματικότητα. Ο Πλάτων υποστήριζε την ανάγκη μιας ακραίας ριζοσπαστικής αλλαγής, ενώ η πολιτική φιλοσοφία του Πλήθωνα ανταποκρινόταν στις πραγματικές ανάγκες της εποχής του και είχε ως στόχο τη ριζική ανατροπή και την επιβολή μιας καινούργιας κατάστασης που θα αναδιοργάνωνε τις δυνάμεις του νέου Ελληνισμού.

Ο Πλάτων μέσα από το έργο του «Πολιτεία» σχεδιάζει την οραματική, ρηξικέλευθη και ριζοσπαστική αλλαγή που προτείνει. Η διάπλωση δε της «ορθής πολιτείας» στηρίζεται σε σημαντικότατο βαθμό στους φύλακες που θα αποτελέσουν τον κινητήριο μοχλό της μεγάλης αυτής επαναστατικής αλλαγής. Στη Βυζαντινή Ανατολή ο Γεώργιος Γεμιστός-Πλήθων επηρεασμένος σε σημαντικό βαθμό από την πλατωνική φιλοσοφία μέσα από το έργο του «Νόμων Συγγραφή» αλλά και τους «Συμβουλευτικούς» λόγους του παρουσιάζει τους δικούς του «φύλακες» οι οποίοι θα είναι οι άριστοι σύμβουλοι του ηγεμόνα-βασιλέα που οραματίζεται.

Οι πλατωνικοί και πληθωνικοί φύλακες περιγράφονται αναλυτικά από τον Πλάτωνα, ενώ σκιαγραφούνται σε ικανοποιητικό βαθμό από τον Πολύστορα του Μυστρά. Στην «Πολιτεία» ισότιμη θέση με τους φύλακες κατέχουν οι περίφημες φυλακίδες που αποτελούν μια άκρως επαναστατική πρόταση. Ο μέγας φιλόσοφος, εξομοιώνοντας τις γυναίκες με τους άνδρες, προτείνει μια εντελώς διαφορετική και κοινωνική πραγματικότητα.